

R. Van Belle

Ferrand Garçía de Santyllán († 1362) en zijn handel met Vlaanderen

INLEIDING

In het stadsarchief van Sevilla wordt een katern van 42 folio's bewaard die de rekeningen bevat van het landbouwbedrijf van Ferrand (ook als Fernán aangehaald) Garçía de Santyllán, zijn handelsactiviteiten en een schatting van zijn bezittingen.¹ Ferrand Garçía wordt vernoemd als een *veintecuatro*, een titel die erop wijst dat hij één van de vierentwintig *regidores* (gemeenteraadsleden) was van Sevilla. Hij bezat heel wat landerijen in Santillán, Juan de Aznalforache en Aznalcázar nabij Sevilla. Zijn landerijen met olijfbomen, landbouwgewassen en wijndruiven werden bekwaam en winstgevend geëxploiteerd. De katern vermeldt de inkomsten en uitgaven van die landgoederen voor de jaren 1358 tot 1366 alsook die aangaande zijn handel met Vlaanderen. Daarbij worden de producten vermeld die hij naar Vlaanderen liet versturen en de goederen die hij met de opbrengst in Vlaanderen kocht en naar Sevilla verscheepte. Het document is een kopie uit de XVde eeuw naar een origineel van 1367 (1405 Spaanse 'era')² en werd in 1494 (onze tijdrekening) door erfgenamen als bewijsstuk voorgelegd bij een geschil over grondbezit. Men kan twee perioden onderscheiden in het document: de eerste begint in 1358, het jaar waarin Ferrand Garçía naar Vlaanderen trok, waar hij verbleef tot 1362 toen hij in Brugge overleed; de tweede periode betreft de jaren 1362–1366, toen zijn bezit verdeeld werd onder zijn erfgenamen.

- 1 Akte bewaard in het Archivo Municipal van Sevilla, ref. Sección 1a, carpeta 66.
- 2 De jaartelling in Spanje steunde op de 'era' of 'era de César' eerder dan het 'anno domini' of het 'jaar onzes heren'. Daarbij werd gerekend vanaf 1 januari 38 voor Christus, waar de christelijke tijdrekening begint bij de geboorte van Christus: L. GILLIODTS VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancien consulat d'Espagne à Bruges. Recueil de documents*, Brugge, 1901, p. 54. De Spaanse 'Era' werd voor Castilië in 1383 gewijzigd in 'het jaar van de menswording van de Heer'.

Het document geeft een merkwaardig inzicht in een 14de- eeuwse particuliere landbouwexploitatie. Het omvangrijke landbouwbedrijf had gespecialiseerde gebouwen. De gewassen omvatten koren en rogge, verder werden olijven, sinaasappelen, citroenen, vijgen, druiven en amandelen geteeld. Een gedeelte van de productie was bestemd voor eigen verbruik (familie, dienstponeel, arbeiders en dierenvoeder) en een ander gedeelte voor de export. Het aspect van zijn eerder 'kapitalistische' bedrijfsvoering wordt hier terzijde gelaten aangezien die al eerder uitgebreid is onderzocht.³ Voor de geschiedenis van West-Vlaanderen is deze gerechtsakte belangrijk omdat in het document tal van goederen vermeld worden, gebruiks- en luxegoederen, waarvan een deel minder bekend staat als internationaal handelsprodukt tussen Brugge/Vlaanderen en Spanje en waarvan de aankoop prijs in de akte vermeld wordt.

DE HANDEL TUSSEN SPANJE EN VLAANDEREN: EEN GUNSTIGE BASIS TIJDENS DE 14E EEUW

Vanaf de 12e en de 13e eeuw groeiden de handelsrelaties tussen Castilië en Vlaanderen gestaag. Vlamingen voerden tijdens de jaren 1300 een drukke handel met Sevilla.⁴ In een document van 22 september 1339 Spaanse 'era' (1301 onze jaartelling) is sprake van een 'Miçer Pedro, mercador de Brujas' en 'Johan Arnalt, de Flandes' die in ruil voor Vlaams laken olie van de beste kwaliteit

- 3 A. COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, "Un modelo andaluz de explotación agraria bajo medieval", in : *Actas de las jornadas de metodología aplicada de las Ciencias Históricas*, Santiago, 1975, p. 135-154.
- 4 M.A. LAREDO QUESADA, *Historia de Sevilla. La ciudad medieval 1248-1492*, Sevilla, 1976, p. 87. F. PÉREZ EMBID, "Navegación y comercio en el puerto de Sevilla en la Baja Edad Media", in: *Anuario de Estudios Americanos* (Sevilla), 25 (1968), p. 75. Over de Spanjaarden in Brugge zie J. MARECHAL, "La Colonie espagnole de Bruges, du XIVE au XVIe siècle", in: *Revue du Nord*, 25 (1953), p. 5-40. J. FINOT, *Etude historique sur les relations commerciales entre la Flandre et l'Espagne au moyen-âge*, Paris, 1899. C. VERLINDEN, "Contribution à l'étude de l'expansion commerciale de la draperie flamande dans la Péninsule Ibérique au XIIIe siècle", in: *Revue du Nord*, 22 (1936), p. 5-20 ; C. VERLINDEN, "El Comercio de paños flamencos y brabanzones en España durante los siglos XIII y XIV", in: *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 130 (1952), p. 307-321. W. CHILDS, *Anglo-Castilian trade in the later Middle Ages*, Manchester, 1978.

aankopen.⁵ Jehan Criele, burger van Brugge, trok in 1397 naar Sevilla om bevestiging te krijgen van koning Enrique III van Castilië en León (1390-1406) voor de brieven van privilege en vrijstelling die de Vlaamse handelaars genoten in Sevilla (... *privileges et franchises que les marchands de Flandres ont en la cité de Séville et autre part ou royaume de Chastille* ...) en die sinds lange tijd toevertrouwd waren aan Jehan du Chastel van de stad Asti in Italië (ongetwijfeld een woekeraar uit Lombardije).⁶ De Spanjaarden verkregen reeds in 1280 een privilegebrief van graaf Gwijde van Dampierre.⁷ Ook in 1343 werd hun een vrijstellingsbrief bezorgd door de ruwaard van Vlaanderen en in 1348 bevestigde Lodewijk van Male opnieuw de privileges.⁸ In 1352 vaardigde deze graaf een nieuw privilege uit voor de Castilianen in Brugge en stelde hen op dezelfde voet als de Hanzeaten. De Spaanse handelaars, scheepslieden, hun personeel en hun familie kregen een vrijgeleide en bescherming van hun goederen. Ze werden o.a. ook vrijgesteld van tol te Damme.⁹ Het economische klimaat was dus gunstig voor de Spaanse handelaars om handel te voeren met Brugge. Een Brugge ordonnantie, eveneens van 1352, opgesteld naar aanleiding van een geschil tussen de Spaanse kooplieden en de Brugse makelaars over hun makelaarsloon, geeft een beeld van de courante importgoederen zoals wol, ijzer, olie, fruit, specerijen etc.¹⁰ Tussen Sevilla en Brugge bestonden dus reeds lang handelsbetrekkingen die verder uitgebouwd werden tijdens de daarop volgende decennia. De reisbeschrijving *Libro del Conoscimiento de todos los reynos y tierras y señorios que son por el mundo, y de las señales y armas que*

5 A. BALLESTEROS, *Sevilla en el siglo XIII*, Madrid, 1913, p. 48

6 I. HOYS, *Fondations pieuses et charitables des marchands flamands en Espagne*, Brussel, 1882, p. 29-30, die de naam vermeldt als Jean Wiele. De tekst werd gepubliceerd door J. MARECHAL, *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Bankwezen te Brugge*, Brugge, 1955, p. 83-84, verwijzend naar het Ouden Wittenbouk (stadsarchief Brugge), f° 76 v° met de naam Jehan Criele.

7 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancien consulat d'Espagne à Bruges. Recueil de documents, 1ère partie de 1280-1550*, Brugge, 1901, p. 7.

8 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *a.w.*, p. 8-13.

9 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *a.w.*, p. 14-17.

10 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges, Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville*, Brugge, 1903-1906, 4 dln, dl. 1, p. 290, nr. 374

han cada tierra y señorío door een anonieme Spaanse monnik ca. 1350-1360 geschreven, werd in 1877 in het Spaans uitgegeven en in 1912 in het Engels.¹¹

Die franciscaner monnik van het klooster Casa Grande de San Francisco in Sevilla beschrijft daarin beknopt zijn reis naar de noordelijke gewesten over de zeeroutes die toenmalige reizigers volgden. De franciscaan volgde de zeeroutes van de handelaars. Hij scheepte in te Sevilla, na een stop in Bordeaux en La Rochelle vervolgde hij zijn reis naar Engeland en de Baltische staten. Op zijn terugreis stopte hij in Kales en vandaar trok hij naar de 'edele stad die Brugge genoemd wordt', maar zonder enig relaas te geven over zijn verblijf aldaar. Hij reisde verder naar Afrika en het Midden-Oosten. Fernán Garçía de Santyllán moet ongetwijfeld over de reis van deze monnik gehoord hebben aangezien hij en zijn zonen contacten onderhielden met monniken uit het Casa Grande. Verschillende leden van de familie Garçía de Santyllán werden trouwens in dat klooster begraven. Uit de boekhouding van de geldwisselaar Collard van Marke kan men eveneens afleiden dat in de jaren 1350-1360 heel wat Spaanse en Portugese handelaars toen Brugge bezochten, wat wijst op duurzame handelsrelaties.¹²

DE HANDELSBETREKKINGEN VAN FERRAND GARÇÍA DE SANTYLLÁN MET VLAANDEREN

Ferrand (sr.) Garçía de Santyllán († 1362) was getrouwd met Constança Ferrández. Ze hadden vier kinderen. Na de dood van zijn vrouw huwde hij Ysabel Guillén. Dat hij bloeiende landerijen bezat en een edelman van aanzien was, belette Ferrand Garçía de Santyllán niet een winstgevende handel op te zetten. Zijn adellijke status was dus perfect verenigbaar met zowel agrarische activiteiten als internationale handel. Voor die handel steunde de ondernemende edelman op zijn familie: zijn zonen Ferrand (jr.), Ruy (die vaak de

11 M. JIMÉNEZ DE LA ESPADA & C. MARKHAM, *Book of the knowledge of all the kingdoms, lands, and lordships that are in the world, and the arms and devices of each land and lordship, or of the kings and lords who possess them written by a Spanish Franciscan in the middle of the XIVth century*, Londen, 1912. S. DIRKS, "Voyages d'un Frère Mineur au XIVième siècle", in: *Le Messager de Saint François*, 6 (1880-1881), p. 62-68.

12 J. MURRAY, *Bruges, cradle of capitalism, 1280-1390*, Cambridge, 2005, p. 223.

goederen vergezeld), Alonso en tenslotte zijn dochter Ysabel en haar man Alonso López. Als edelman van aanzien onderhield hij in Spanje contacten met de hoogste kringen zoals koning Pieter de Wrede ('Pedro el Cruel', koning van Castilië en León, die regeerde van 1350 tot 1369),¹³ met de aartsbisschop van Toledo, met Samuel el Levi, die de hoofdschatbewaarder was van de koning, met 'de secretaris van de raad' van Sevilla en met verschillende handelaars. Ferrand Garçía de Santyllán verliet Sevilla in 1358 en keerde nooit meer naar Spanje terug. Hij verbleef en stierf in 1362 in Brugge zoals wij kunnen afleiden uit vermeldingen in de rekeningen over de aankoop van een bed toen hij daar verbleef (*E costó en Brujas una cama para Ferrand Garçía quando allá fueron*, zie verder). Brugge was dus zijn vaste verblijfplaats en ongetwijfeld ook de plaats van zijn verkopen en aankopen. In de akte zelf is er anders, op één uitzondering na in verband met een geldlening aan een landgenoot in Brynias als schrijffout voor 'Brujas', nooit sprake van Brugge, maar alleen van Vlaanderen (*Felipe Guyllén, notaris te Santlúcar de Barrameda, is mij schuldig eenenveertig ecu's van het graafschap Vlaanderen. Hij heeft die van mij geleend in de stad Brynias*). Zijn gebeente werd ongetwijfeld naar Sevilla overgebracht en zou vóór 1365 in het klooster van San Francisco zijn bijgezet. Alonso, die in 1365 overleed, vermeldt immers in zijn laatste wilsbeschikking: *Wanneer ik sterf en mijn lichaam vervoerd kan worden, verzoek ik begraven te worden in het graf van Ferrand Garçía, mijn vader, in [het klooster van] San Francisco hier in Sevilla.*¹⁴

13 Over Pieter de Wrede zie E.M. GERLI (ed.), *Medieval Iberia, an encyclopedia*, Londen, 2003, p. 633-635.

14 Hij vermeldt verder: *Wanneer mijn lichaam niet overgebracht kan worden, mag men mij begraven op de plaats die het geschiktst is om mijn lichaam toe te vertrouwen. Ik vraag dat men ter herinnering aan mijn graf vijf maravedí's besteedt* [hierbij wordt waarschijnlijk de graving van een grafschrift op een bestaande zerk bedoeld]. Een decreet van paus Bonifacius VIII (geb. 1235, paus vanaf 1294 en †1303) bepaalde dat wie op reis stierf in de familiegrafstede diende begraven te worden of terug diende gebracht te worden naar zijn parochie om aldaar begraven te worden indien de overbrenging van het stoffelijk overschot gemakkelijk uit te voeren was. Zie A. BERNARD, *La sépulture en droit canonique: du décret de Gratien au Concile de Trente*, Parijs, 1933, p. 111. Verder verzoekt Alonso: *dat men voor de zielenrust van Ferrand Garçía, mijn vader, en van Constanza Ferrandez, mijn moeder, tweemaal dertig gezongen missen opdraagt met al wat erbij hoort, met offerande en de voorgeschreven gezangen. Die*

Bij het zoeken naar eventuele verblijfssporen van Ferrand Garçia in Brugge vonden we in de uittreksels van de stadsrekeningen voor 1334-1335 *Ontfanghen vanden ghenen die hare portersceep cochten biden here ende bi der wet: Ferrant Gaerchie, van Sibeliën of Ferrand Garçia, van Sevilla*.¹⁵ Gezien het groot verschil in jaren gaat het vermoedelijk om een homoniem.

Alonso, de zoon van Ferrand Garçia (sr.) stierf in 1365 dus voor de notariële akte van 1367 opgesteld werd. Hij stelde zijn broers Ferrand (jr.) en Ruy als erfgenamen aan.

Op Woensdag 28 juli, 1405 [1367 volgens onze jaartelling] greep er een vergadering plaats te Sevilla in de woning van Ysabel Garçia, dit in het bijzijn van alle erfgenamen. Francisco Gonçalez, notaris te Sevilla, nam de verklaringen van de verschillende partijen op en verwees hierbij o.a. naar de laatste wilsbeschikking van Alonso en zijn schuldopgaven, gezien Alonso nauw betrokken was geweest bij de handelstransacties van zijn vader, de boekingen en de financiële afhandelingen ervan. De kinderen verklaarden dat het de bedoeling van hun ouders was dat elk kind een gelijk aandeel in de erfenis kreeg. Dan volgde een verwijzing naar betwiste punten. Ook werden de transacties belicht van de aangekochte en verkochte goederen en de geldelijke afwikkeling in Vlaamse of Spaanse munt en soms ook verrekeningen in moorse dubloenen, tevens werden de uitbatingskosten van het landgoed belicht.

Verkoop van olie, ijzer, kwikzilver en potas in Vlaanderen

Vanuit Sevilla werden de gebruikelijk handelsgoederen naar Vlaanderen verstuurd, zoals olijfolie, ijzer en kwikzilver. De belangrijkste inkomsten van Ferrands landerijen werden gegeneereerd door de vele olijfbomen. Een aanzienlijk deel van de gewonnen olie werd verkocht (85% of 24.305 arroba's, waarbij 1 arroba stond voor 25 Spaanse ponden of 11,205 kg). Daarvan gingen tijdens de jaren 1360-1361 4.468 arroba's of 50.064 kg naar Vlaan-

missen moeten bij de paters [van St.-Franciscus] worden gezongen door broeder Rodrigo de Alcalá en broeder Rodrigo de San Martín, broeders van die orde.

15 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges*, a.w., dl. 1, p. 183.

deren, waarbij een aanzienlijke winst werd gerealiseerd.¹⁶ De verzendingen liepen niet altijd van een leien dakje: zo werd op *de 31 vaten olie die Ferrand Garçía [jr.] tijdens de maand juli 1399* [1361 van onze jaartelling] *verstuurde met Ruy Garçía een groot verlies geleden doordat toen in Vlaanderen in de schepen en op de loskaden olie uit de vaten was gelopen. Zo ontbrak [olie] in die 31 vaten olie.* Maar na aftrek van alle kosten zoals transport- en bevrachtingkosten, verzekering en andere gemaakte kosten waren ze 128 pond, zeven schellingen en 2 groten waard en werd er evenveel bekomen als voor een vroegere gelijkaardige zending die normaal was verlopen (door een prijsstijging van de olie?).

Er werd niet enkel olie van eigen produktie verkocht, zo maakt Alonso gewag van een som van tachtig ponden en zeven schellingen en acht groten verschuldigd aan koning Pieter de Wrede, voor levering van een niet bepaalde hoeveelheid olie en kwikzilver.

Ook is hij *geld verschuldigd aan Ysabel Garçía, zijn zuster, voor ijzer en olie, die Alonso Lopez, haar echtgenoot op zijn vaders verzoek naar Vlaanderen had gestuurd, en die genoteerd waren voor een totaalbedrag van 3568 maravedí's* [Spaanse munt van biljoengoud, een legering van koper, zilver en goud] *en die voor die tegenwaarde geboekt stonden in zijn kasboek.*

Hij verklaart ook in het krijt te staan bij Francisco Bernal voor de verkoop van twee vaten olie die voor hem in Vlaanderen verkocht werden. En, zegt hij, *Wij waren overeengekomen dat de opbrengst mocht worden afgetrokken van wat hij mij verschuldigd was, d.i. 6 pond, 2 schellingen en 8 groten, die ik besteed heb voor de aankoop van laken, goederen die in Sevilla 1840 maravedí's waard waren, winst inbegrepen.*

Tenslotte wordt nog gewag gemaakt van de verzending door Ferrand Garçía (jr.) van twee vaten potas (*borras*, om zeep te maken of als ingrediënt bij het kleuren van stoffen?).¹⁷

16 A. COLLANTES DETERÁN SÁNCHEZ, *a.w.*, p. 148.

17 Over het gebruik van zeep en Brugge als een zeepcentrum voor Engeland zie W. CHILDS, *a.w.*, p. 111.

De aankopen in Vlaanderen: laken en een en ander, waaronder papier

Fernand Garçía (sr.) kocht in Vlaanderen goederen aan voor zijn relaties en voor handelaars te Sevilla. Zo kocht hij laken aan, maar de herkomst ervan wordt niet altijd vermeld. In september 1397 [1359 volgens onze jaartelling] stuurde hij *met Ruy Garçía, zijn zoon, Brussels laken voor de aartsbisschop van Toledo*; hij had hiervoor 6 pond en 4 schellingen groten betaald. Ook werd *met Ruy Garçía, laken* (herkomst niet bepaald) *en laken van Atrecht (?)* ['pannos e reas', 'reas' of 'rras' voor 'Raz' laken van Atrecht/Arras?]¹⁸ *verstuurd bestemd voor Garçiso Tello en een stuk laken voor Alonso Ferrández, secretaris van de stadsraad*. Voor die goederen werd in Vlaanderen 23 pond, 7 schellingen en 8 groten betaald. Ook verstuurde hij laken besteld door de handelaar Xaymmez Pérez, deze maakte aan Ferrand Garçía (jr.) 17 pond over en *het laken kostte daar 58 pond en 11 schellingen groten. En nog verstuurd naar Juan Martínez, handelaar, volgens zijn bestelling, zes stukken Brugs laken, en die kostten in Vlaanderen 15 pond, 8 schellingen en 8 groten*. Ook is er sprake van laken dat hij meebracht voor Gonzalo Gutierrez zonder verdere details. Na de dood van Ferrand Garçía (sr.) werden enkele van de beste lakens die nog voorhanden waren verkocht, voor zover die nog konden verkocht worden. Enkele van de oudste lakens werden weggegeven waarschijnlijk deze in mindere staat.

De 6e februari 1399 [1361 onze jaartelling] verstuurde hij met het schip van Diego Anton, op bestelling van Juan Martinez, een goederenpakket met acht ... 'moselgas de contra' [voor 'monstergas'? = kleinigheden?]¹⁹ en die opdracht werd door Juan Martínez betaald aan Ferrand Garçía [jr.] in Sevilla op de voorlaatste dag van juli van het jaar 1399, dat goederenpakket kostte 15 pond, 19 schellingen en 10 groten.

18 C. VERLINDEN, "Contribution", p. 14, 'rras' met verwijzing naar een tekst van 1268.

19 Bepaalde begrippen blijven vaag en de vertaling van andere woorden blijft nog onzeker. De niet-vertaalde woorden worden in de lopende tekst door beletseltekens weergegeven, gevolgd door het betreffende Spaanse woord tussen aanhalingstekens. Bij een onzekere vertaling wordt het begrip gevolgd door het Spaanse woord tussen haakjes, al dan niet met enige uitleg; ook worden soms enige begrippen verduidelijkt.

Ook is er sprake van twee riemen papier die aangekocht worden *en verstuurd met het schip van Roy Gasodajo, die voor verkoop besteld waren door Juan Martínez, en die riemen kostten 17 pond, 9 schellingen*. Brugge was toen een belangrijk verhandelingscentrum voor papier.²⁰

Verzending van een grafzerk voor Samuel el Levi

Tijdens de maand september van het jaar 1397 [1359 volgens A.D. jaartelling] verzond Ferrand Garçia [sr.] met Ruy Garçia een grafzerk bestemd voor Don Samuel el Levi, de schatbewaarder van de koning, die hem beloofd was op de dag dat hij de eindafrekening [van Ferrand Garçia sr.] opstelde.

Dat de joodse Samuel el Levi (ook vermeld als Simuel Ha Levi, 1320-1369) bij Ferrand Garçia een grafzerk bestelde is vrij verrassend. Hij was de hoofdschatbewaarder (*tesorero mayor*) van koning Pieter de Wrede.²¹ Dat hij een grafsteen bestelde in Vlaanderen, bewijst het aanzien dat die grafmonumenten in Spanje genoten. De zerk moet ongetwijfeld luxueus zijn uitgevoerd, misschien met koperen inlegwerk zoals koperen lijsten, maar zonder figuratie aangezien de joodse godsdienst geen figuratie duldt. Er werden trouwens meer met koper belegde grafmonumenten van-

20 Tijdens de 14e eeuw was Brugge voor papier aangewezen op import, vooral uit Italië, en fungeerde het tevens, als Europees handelscentrum, als een stapel, een doorvoeren, van waaruit Noord-Europa en Engeland met papier werden bevoorrad, zie P. SANTI, "Een papieren revolutie? De introductie van papier in Brugge (13e-14e eeuw)", in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 140 (2003), p. 202-268. Zie ook M. TOTH-UBENS, "Van Goude, Zelver, Juellen ende Anderen Saken", in: *Oud Holland*, 78 (1963), p. 87-133. De rekeningen van Albrecht van Beieren van maart 1361-maart 1362 (Haagse rekeningen) vermelden: nr. 138, f°17: 'Item des Woensdaghes na sente Lucas dach bi Claseken de Hoyter omboden van Brugge ene rieme papiers ende drie incthoerne, costen mit sijne teringhe. 7 s. 6d. gr.'

21 Samuel el Levi staat bekend als een beschermer van zijn volksgenoten en bouwer van synagogen, waaronder de synagoge van Toledo, bekend onder de naam El Tránsito en die vandaag nog bestaat. Joden speelden een onmisbare rol aan het hof van de Spaanse koningen. Koningen en grootgrondbezitters beschouwden de joden als willege en onmisbare helpers voor de uitoefening van hun gezag. Zie C.E. DUFOURCQ en J.G. DALCHE, *Histoire économique et sociale de l'Espagne chrétienne au Moyen Age*, Paris 1976, p. 226-228, 236-237 en p. 246-247. Y. BAER, *Historia de los judíos en la España cristiana, vol. 1, Desde los orígenes hasta finales del siglo XIV*, Madrid, 1981, p. 289-290 en voetnoten 61-62. N. ROTH (ed.), *Medieval Jewish civilization, an encyclopedia*, Londen, 2003, p. 141. A. NEUMAN, *The Jews in Spain. Their social, political and cultural life during the middle ages*, dl. 2, Londen, 1982, p.147-148; 253-254, 321 note 5.

uit Brugge naar Spanje verstuurd.²² In het archeologisch museum van Sevilla is een koperen grafplaat bewaard met de naam *...ngo Polo, de echtgenote van Francisco Fernández* (het grafschrift ging gedeeltelijk verloren), overleden in 1333.²³ Die koperen plaat zou afkomstig zijn uit het klooster Casa Grande de San Francisco in Sevilla, het klooster waar Ferrand Garçia begraven lag en dat Francisco Fernández had uitgekozen voor zijn grafstede en dat hij ook had begiftigd.²⁴ Men kan vermoeden dat zijn overleden vrouw daar dus ook begraven was. Geopperd is dat een dubbel huwelijk gesloten was tussen de families Garçia de Santyllán en Fernández.²⁵ Men weet dat Ferrand Garçia de Santyllán, de zoon van Domingo Polo en bedrijvig in de handel op Vlaanderen getrouwd was met Constanza Fernández, de zus van Francisco Fernández Marmolejo, een ridder en eveneens een *veintecuatro* of één van de vierentwintig *regidores* (gemeenteraadsleden) van Sevilla, dus een Sevilliaanse familie van hoog aanzien. Men meent dat die Francisco Fernández een zus van Ferrand Garçia de Santyllán trouwde: de vrouw op de koperen grafplaat van Sevilla, 'de dochter van Domi]ngo Polo'. Het is dus niet onmogelijk dat Ferrand Garçia de Santyllán voor zijn zus, de vrouw van Francisco Fernández, een kunstvolle Vlaamse koperen plaat als grafmonument bezorgd zou hebben, maar bewijzen daarvan ontbreken.

Volgens Hye Hoys was er in dat franciscaner klooster ook een kapel van de 'Vlamingen'.²⁶ Tijdens zijn reis van 1845 stelde hij vast

22 Dit onderwerp wordt door ons grondig behandeld in *Laudas flamencas en España* (in voorbereiding). Een grafmonument met koper verstuurd naar Mallorca werd beschreven als 'una lápida de bronzó,... la lápida... esta pedra' (een steen van brons ... de steen ... deze zerk). Het grafmonument van Wedekin Warendorp (ca. 1350) in Lübeck werd vermeld als 'lapis' (grafzerk), maar uit een andere bron weten wij dat die bedekt was met een koperen plaat.

23 A. GUICHOT Y SIERRA, *El Cicerone de Sevilla, Monumentos Y Artes Bellas*, 2 dl., Sevilla, 1925, dl. 1, p. 449-450 met afb. F. G. PECK, "Notes on two Spanish Brasses", in: *Transactions of the Monumental Brass Society*, dl. 3, p. 196-198. M.M. RUIZ DELGADO, "Una Landa Funeraria en Bronce Arqueológico Hispalense", in: *Homenaje al Prof. Dr. Hernández Díaz, Universidad de Sevilla, Facultad de Geografía e Historia*, dl. 1, Sevilla, 1982, p. 89-101

24 M.M. RUIZ DELGADO, a.w., p. 98. A. GUICHOT Y SIERRA, a.w., p. 449.

25 M.M. RUIZ DELGADO, a.w., p. 96-97.

26 I. HYE HOYS, a.w., p. 19-20. Over de geschiedenis van dat klooster gesticht in 1268 zie M.J. DEL CASTILLO UTRILLA, *El convento de San Francisco Casa Grande de Sevilla*,

dat de vloer van die grotendeels ingestorte kapel helemaal bezet was met grafzerken die herinnerden aan Vlamingen; bij een volgende reis (1866) was het hele kloostercomplex al afgebroken.

Geschenken voor zijn tweede echtgenote

Ferrand Garçía de Santyllán (sr.) stuurde met Ruy Garçía geschenken naar Ysabel Guillén, zijn tweede echtgenote, te weten een pelsmantel, een [boven]kleed (*saya*) en een kaproen. De kostprijs hiervan bedroeg 4 pond en 10 schellingen groten.

Aankopen van materiaal en gereedschap voor zijn landbouwbedrijf

En nu volgt wat Ferrand Garçía naar Sevilla heeft verstuurd voor de oliewinning en voor de landbouwexploitatie... De betekenis van sommige termen is niet altijd duidelijk, ondanks uitgebreid onderzoek en raadpleging bij specialisten in België en Spanje. De niet-vertaalde woorden worden door beletseltekens weergegeven, gevolgd door het betreffende Spaanse woord tussen aanhalingstekens. Bij een onzekere vertaling wordt het begrip gevolgd door het Spaanse woord tussen haakjes, al dan niet met enige uitleg verduidelijkt.

Ferrand Garçía (sr.) verstuurde met het schip van Ruy Gonzalez naar Spanje niet nader bepaald tin-,²⁷ koper- en ijzerwerk; de kostprijs voor deze goederen beliep 3 pond en 6 groten.

Voor de winning en de verwerking van druiven en olijfolie koopt hij *vijf koperen vaten* ['arrouas' voor 'arrobas?'] *voor de [olie]molens van Santyllán op drie terrassen* [?, 'terrazos'], *drie koperen wijnmaten, een grote trechter om de wijntonnen te vullen, twaalf koperen ketels, drie lakens* [? misschien een schrijffout, daar hier niet relevant], *drie koperen trechters, zes houten trechtertjes, een latoenen keteltje, een laadschop om de olijven in de molen te schep-*

Sevilla, 1988. MORALES, A.J., *La obra renacentista del ayuntamiento de Sevilla*, Sevilla, 1981, p. 21-27. F. GONZALES DE LEÓN, *Noticia artística de todos los edificios públicos de esta muy noble ciudad de Sevilla*, Sevilla, 1844 (reprint 1973), p. 51.

27 Brugge was een belangrijk centrum voor verhandeling van tin. Het metaal was afkomstig uit Engeland, zie W.R. CHILDS, a.w., p. 96.

pen, vier koperen schepkannen met handvat ["paylón para enbasar azeyte" = kan met handvat boven de gietmond en aan de bodem, gebruikt om de pas geperste olie uit de vergaarbak van de oliemolens te scheppen]. *Dat alles kostte 3 pond, 15 schellingen en 2 groten.*

Verder is er sprake van een ijzeren vuurpot ['fogarin', letterlijk ijzeren oven, ijzeren kookfornuis], waarschijnlijk een ijzeren kookkomfoor.²⁸

In het jaar 1398 [1360 A.D] verstuurde hij met het schip van Juan Branno *zesentwintig ploegscharen en acht ...'artesyllas' en zes spaden om de grond te bewerken*; deze kostten tezamen 2 pond, 5 schellingen en 11 groten. Het grote aantal ploegscharen (26 stuks!) dat hij naar Sevilla zendt laat vermoeden dat een gedeelte daarvan doorverkocht werd.

Een karretje om olijven mee te vervoeren met alles erop en eraan kostte 14 schellingen en 15 groten en werd verstuurd met het schip van Ruy Gasodajo.

4 groten kostten twee paar kandelaars voor waskaarsen om bij te schrijven en ...'las coje de rascon' 6 groten, twee diepe ijzeren bekkens en een braadpan kostten 4 schellingen. En 10 groten was de prijs voor zeven kleine tenen manden en twee bakken [?] bestreken met pek [of tonnen?, 'morteros de verga enpegados'] om wijn te vervoeren kostten 3 schellingen en 15 groten.

De prijs voor twee ...'graveletes' met hun handvaten, waarvan een grote [?, twee bekkens met handvatten?] en twee lederen vaten, was 3 schellingen en 6 groten.

Een koperen trechter ['cabrio' schrijffout voor 'cobre?'] om de tonnen te spoelen en een houten doos ['bujeta', recipiënt om specerijen in te bewaren], alsook een ...'alcanzya', een kleine lantaarn en een ijzeren koevoet kostten 3 schellingen. En 3 groten kostten twee raspen, een lederen koffer en een Romeinse balans.

28 J. WEYNS, *Volkshuisraad in Vlaanderen*, Antwerpen, 1974, 4 dln., dl. 1, p. 61 en afb. 24.

DE AANKOOP VAN EEN KORENMOLEN EN ONDERDELEN VOOR OLIEMOLENS

Hij koopt ook een korenmolen aan: *Tijdens de maand juli van het jaar 1399 [i.e. 1361 A.D.] heeft hij verstuurd met het schip van Ruy Gasodajo een molen om te malen, met zijn uitrusting, met twee [molen]stenen voor het brood [dus een korenmolen], de [maal]stenen en het gemaal [mechanisme] waarmede men maalt; die kosten 5 pond en 10 schellingen groten.*

Verder: *Twee lederen garelen voor trekdieren [die ingezet werden] om de olijven te malen, kosten 7 schellingen, en 1 schelling en 6 groten was de prijs voor twee houten zitbankjes.*

Er is sprake van een houten gestel met ringen en trekhaken: *Vier houten geraamtes [balkconstructies] samen met hun ringen van ijzer [?, gestel van ijzer] en ijzeren trekhaken voor de plaatsen van de [olie]molens van Santillan kosten 5 schellingen [quadros maderos con sus sortijas de fyerro e sus tyraderas de fyerro para los perlangales [waarschijnlijk voor 'lagares'] de los moxynes [een schrijffout voor 'molinos'?]. Het betreft dus waarschijnlijk vier trekmechanismen voor de oliemolens van Santillán aangedreven door dieren, dus van het type van rosmolens.*

Aankoop van gevelstenen en ijzerwerk voor de poorten van zijn hacienda

Voor *zesenzestig bouwstenen met hun dekstenen* ['piedras con sus lanchas'] *om boven de glasramen te plaatsen en om het hoofdportaal te bekronen met hun geveltoppen* ['con los pycos'] wordt 6 schellingen en 4 groten betaald. De aankoop van bouwmaterialen als steenblokken met deksteen om boven de vensterramen en op het fronton van het hoofdportaal te plaatsen is ongewoon. Men kan aannemen dat hij waarschijnlijk onder de indruk kwam van de Brugse stenen constructies met spitsbogen en maaswerk. De aard van het steen wordt niet vermeld, maar o.i. betreft het misschien zwart Doorniks kalksteen ('zwart marmer') eerder dan Ballegems goudgeel of ander gesteente.

Doorniks kalksteen als bouw materiaal zoals portalen, kapitelen, kolommen, basementen en raamomlijstingen genoot al eeuwen-

lang groot aanzien in binnen- en buitenland.²⁹ Doornikse bouw-elementen vonden hun weg niet enkel naar Vlaanderen, maar tevens naar Noord-Frankrijk en ook Engeland (Rochester, Canterbury, Winchester etc).³⁰ Die lading stenen zal misschien de plaats ingenomen hebben van de gebruikelijke ballast.

Ook is er de aankoop van ijzerwerk waarvan de betekenis niet altijd duidelijk is: *ijzeren grendels* [?, of ijzerbeslag, 'chapas' = cerra-dura? of wordt hiermede het ijzerbeslag van een poort bedoeld?] *en hengsels* ['quiçios'] *voor de hoofdpoorten en zijingangen en die kostten 5 schellingen, en 7 groten. Drie deurkloppers, allemaal van ijzer, en ijzeren gevelringen om dieren (paarden?) aan vast te binden en drie ijzeren haken om de handvatten van de lantaarns aan de gevel te hangen, dit voor een totaal gewicht van twee kwintaal negen pond, kostte 1 pond.* Opnieuw is er onduidelijkheid over de volgende termen: *1 schelling en 3 groten kostten twee bouten met moeren* ['armellas con sus sortyjas'] *en twee grote sloten* ['ferrojos', schrijffout voor 'cerrojos'] *en vijf kleine sloten met compleet mechanisme en vier beitels* [voor houtbewerking of bureinen] *en een ijzeren beitel om tonnen te kalfaten en voor 3 ijzeren ...'crynes' met geronde spijkerkopen en drie bijpassende bouten* wordt 16 schellingen groten betaald.

De aankoop van drie beschilderde doeken

Er is vermelding van de aankoop van *drie beschilderde doeken* ('pannos pyntados') *voor Juana Enparedada*, hij betaalt daarvoor 8 schellingen.³¹

29 P. ROLLAND, *L'expansion tournaisienne aux XIe et XIIe siècles, art et commerce de la pierre*, Antwerpen, 1921.

30 J. WESTERMAN, "Zwart marmer uit Doornik", in: *Madoc*, 12 (1998), p. 33-42.

31 Over beschilderde doeken zie C. REYNOLDS, "The Function and Display of Netherlandish Cloth Paintings", in: C. VILLERS, *The Fabric of Images, European Paintings on Textile Supports in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Londen, p. 89-98. Over de nog bewaarde doeken zie P. VANDENBROECK, "Laatmiddeleeuwse doekschilderkunst in de Zuidelijke Nederlanden. Repertorium van de nog bewaarde werken", in: *Jaarboek van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen*, 21 (1982), p. 29-59. Vlaamse voorbeelden uit de 14de eeuw zijn niet bewaard gebleven. Voor andere vroege verwijzingen zie C.-A. COOLPUT en P. VANDENBROECK, "Art et littérature: sur la description de quelques toiles peintes dans deux textes hennuyers du XIVème siècle", in: *Revue du Nord*, 73 (1991), p. 5-31. De rekeningen van de stad Brugge

AANKOOP VAN ZILVERWERK EN ANDER TAFELGERIEF

Na het overlijden van Ferrand García (sr.), werd het aanwezige zilverwerk, dat hij in Vlaanderen gekocht had en naar Spanje verstuurd, ten gelde gemaakt: *En dit is de prijs die het zilverwerk hier bij verkoop behaalde: verkocht werden een grote zilveren snijplank [vleessnijplank of schotel], twee kleine snijplanken, twee olielampjes [sic], twee sauspennen, één zoutvat, twee scheplepels, drie grote kommen, een kleine schaal op voet met drijfwerk ['granujada', letterlijk 'gekorreld', 'versierd met noppen?']; samen wogen die 600 mark en één ons zilver, dat was waard 10 schellingen en 10 groten de mark en de [totale] waarde bedroeg [dus] 9 pond, 15 schellingen en 4 groten. Alzo bedraagt al bijeen wat ik, zoals gezegd van Ferrand García uit Vlaanderen gekregen heb, 193 pond, 15 schellingen, 6 groten, één sterling en 4 mijten.*

In de notariële akte wordt nog een tweede maal gewag gemaakt van de verkoop van het zilverwerk: *In juni 1401 werden verkocht door Ruy García de grote zilveren snijplank [schotel] en de twee kleine snijplanken, de twee sauskommen en... la 'ferradilla' [eetgerei?] en het zoutvat; het geheel woog 14 mark en 6,5 ons. De totale waarde beliep 160 de mark, en is waard 2270 blanca's; de [kleine] zilveren schaal ['seuilla'] was 175 blanca's de mark waard. Die werd gekocht door Ysabel García voor een bedrag van 547½ blanca's, en dat zilver[werk] gaf Ferrand García in pand aan Alonso López voor 2000 blanca's. Die 2000 blanca's werden bezorgd aan Ysabel García, zodat vaststaat dat er verkregen en betaald werd voor dat zilverwerk de gezegde 2816½ blanca's.*

Als verdere aankopen voor de tafel: *En 7 groten kostten 6 tinnen snijplankjes. Drie latoenen kandelaars en drie witte (koperen?)*

gewagen van de betaling aan Boudewijn van Ysenberghe van een schilderij op doek voor de schepenkamer, zie C. DESHAINES, *Documents et extraits divers concernant l'histoire de l'art dans la Flandre, l'Artois et le Hainaut avant le XVe siècle*, 2 dln., Rijssel, 1886, p. 190. L. CAMPBELL, 'The art market in the Southern Netherlands in the fifteenth century', in: *The Burlington Magazine*, 118 (1976), p. 189-191. Er is sprake van een beschilderd doek in de St-Stephens Chapel in Westminster van een Lonyn van Brugge, zie C.-A. COOLPUT en P. VANDENBROECK, a.w., p. 13. D. WOLFFHAL, *The beginnings of Netherlandish canvas painting: 1400-1530*, Cambridge, 1989. Uiteindelijk is weinig geweten over deze beschilderde doeken, misschien waren ze technisch nauw verwant aan het befaamde "Parement de Narbonne" ca. 1350-1400.

kommen en twee achzijdige aquamanilen kostten 16 schellingen 18 groten.

Drie pond groten kostte een houten handdoekenrek met snijwerk [en dienstig] bij het handen wassen.

13 groten was de prijs voor twee kleine koperen lampen voor glazen lantaarns, en 3 dozen gemaakt van buxus om specerijen in te bewaren.

6 groten kostten vier 4 lantaarntjes om te lezen ['para estudiantes', om te studeren] en negen glazen drinkbekers.

DIVERSE UITGAVEN IN VERBAND MET FERRANDS VERBLIJF IN VLAANDEREN

De volgende kosten werden door Ferrand García (sr.) gemaakt tijdens zijn verblijf. Zo wordt de aan- en verkoop van zijn bed te Brugge vermeld: *Hij bekostigde te Brugge een bed met... 'cedra' [beddenbak?], gevoerde deken en lakens, [die hij gebruikte] tijdens de hele tijd die hij daar verbleef, voor de prijs van 3 pond en 10 schellingen groten. Die brachten 1 pond en 10 schellingen groten op toen ze na zijn overlijden verkocht werden; ze waren na zijn vierjarige verblijf minder waard omdat de lakens gescheurd waren.* Hij kocht twee paar tafelkleden aan, de prijs bedroeg 2 pond groten. *De prijs voor de wapenrusting ['harmas', maar waarvan men de samenstelling niet kan afleiden] die Ferrand García [sr.] gekocht had, bedroeg 6 schellingen groten, ...'memadas' en de andere zaken met versieringen, 3 pond groten, 12 schellingen en 7 groten. Na zijn dood waren die wapenuitrustingen 2 pond waard en zo ging 1 pond en 12 schellingen verloren.*

En verder *10 schellingen groten kostten twee paar Franse stijbeugels en ook twee paar sporen, het ene groot en voorzien van vergulden stangen ['gulden sporen'] en het andere vertind voor 616 schellingen.*

Dan waren er nog de kosten met betrekking tot zijn ziekte en laatste ogenblikken: *2 schellingen en 1 groot werden uitgegeven aan kosten bij de ziekte van Ferrand García [sr.], de ziekte waaraan hij twee maanden leed en waaraan hij stierf en uitgaven voor medicijnen, zalven en stropen ['axoropos'] en ...'trusteles' en ...'acuaryos'*

[drankjes?] die de arts die hem de hele tijd verzorgde, toediende; de pastoor van Onze-Lieve-Vrouw die hem de [laatste] communie gaf, kreeg 4 pond en 6 groten.

BESLUIT

De akte, opgesteld naar aanleiding van de betwiste nalatenschap van Ferrand García de Santyllán, belicht onvermoede facetten van de handel tussen Vlaanderen en Spanje tijdens de tweede helft van de 14e eeuw. De verkopen van olie en ijzer zijn afdoende bekend, maar de aankopen in Vlaanderen van landbouwmateriaal en gereedschap allerhande bewijzen ongetwijfeld de technologische voorsprong van Vlaanderen op dat gebied tijdens de 14e eeuw. De aankoop van een (wind)molen voor het graan alsook onderdelen voor oliemolens en een groot aantal ploegscharen zijn hiervan een sprekend bewijs. De aankoop van luxegoederen als tafelzilver, aquamanilen en schilderwerk in de vorm van beschilderde doeken etc. tonen aan dat Vlaanderen op het vlak van de kunstambachten eveneens toonaangevend was.

Vlaamse koperen grafplaat van ...n Polo, de echtgenote van Francisco Fernandez († 1333), Sevilla, wrijfprent R. Van Belle.

BIJLAGE

Archivo de el escelentísimo ayuntamiento de Sevilla, seccion 1a, carp. 66 (2)

Noot: enkel de tekstgedeelten die betrekking hebben op de handel van Ferrand Garçia de Santyllán met Vlaanderen of die de algemene context verduidelijken, werden uit de notariële akte opgenomen. Zoals reeds vermeld is het geen origineel maar een 15e eeuws afschrift uit een register van de oorspronkelijke akte van 1367. Het moeilijk te lezen 15e-eeuws afschrift is duidelijk gecorrumpeerd, bij de overschrijving in het register werd ongetwijfeld een aantal schrijffouten gemaakt. Het *Instituto paleográfico* te Sevilla, dat ons een afschrift van de 15e-eeuwse tekst bezorgde, wees erop dat in het register veel afkortingen voorkwamen, dat de lectuur soms onzeker was, mede door het voorkomen van specifieke onbekende termen van materiaal allerhande. Ondanks raadpleging van verschillende encyclopedieën en woordenboeken (o.a. het *Diccionario de la Real Academia Española*) alsook specialisten in België en in Spanje, konden niet alle termen worden achterhaald. Ik wens hierbij de professoren Robert Verdonk en Christian De Paepe te danken voor hun hulp, alsook María del Mar Ruiz (*Instituto paleográfico*) en John Heuzel voor zijn taalkundig advies. De Spaanse tekst is nogal stroef, mede ook door de vele herhalingen; bepaalde uittreksels zijn sterk boekhoudkundig gekleurd, wat een vlotte vertaling / lezing eveneens bemoeilijkt.

Originele transscriptie

(42r) Miércoles veynte e ocho días de julio, era de mil e quatroçientos çinco annos. Estando en Seuilla dentro en unas casas / do mora Ysabel Garçia, muger de Ferrando de Monferrand, que son a la collaçion de Sant Andrés, estando ay la dicha Ysabel Garçia / e Ferrand Garçia e Roy Garçia de Santyllán, hermanos de la dicha Ysabel Garçia en presenía de mi, / Françisco Gonçalez, escribano público / desta çibdad e de los otros escribanos que a esto fueron presentes, los dichos Ysabel Garçia e Ferrand Garçia e Roy Garçia, dixen / ron en commo son hijos ligítimos herederos de Ferrand Garçia de Santyllán, su padre, de Costança Ferrández su madre, / muger legytuma que fue del dicho Ferrand Garçia e que los dichos su padre e su madre que son fynados

[...]

Primeramente, deuo a Ysabel Garçia, mi hermana, de fierro e de azeite que Alonso / López, su marydo, de la dicha mi hermana, enbiaron a Flandes, encomientda de mi padre, que fyncó // (42v) por pasar tres mil e quinietos e setenta e ocho maravedies que están alcançado por la cuenta segund se contien en el libro de mi arca. / E pague por la dicha mi herma-

na, tres mil mareuedíes a Roy Garçía, mi hermano, asy fynce, que le deuo quinientos e / sesenta e ocho marauedíes que fyncan de la dicha cuenta, que los den a la dicha mi hermana e a sus hijos.

Mando de la dicha / mi hermana e de sus hijos quantos en razón del dicho fierro e azeyte e de la valía dello, pués que es tasado / todo saluo los dichos quinientos e setenta e ocho marauedíes. E deuo a Françisco Bernal de vendita de dos toneles / de azeyte que yo vendí en Flandes suyo que fincó por pasar descontando lo que me deue el dicho Françisco / Bernal, seys libras e dos sueldos e ocho gruesos, los quales traxo enpleados en pannos. E valieron, / con la ganancia, en Seuilla, mil e ochçientos e quarenta marauedíes. E confieso que la cuenta que es entre el / Rey, mio sennor, e Ferrand Garçía mi padre, e nosotros sobre razón de azogue e aceite que lleuó / en Flandes por su mandado, que está escripto en un padrón que está escripto de mi mano, el qual tiene / Roy Garçía, mi hermano. E confieso que la dicha cuenta, segund está en el dicho padrón que es bueno e verdadero / e que fynca que los bienes de dicho Ferrand Garçía e nosotros que avemos dar al dicho sennor Rey, ochenta / libras e syete sueldos e ocho gruesos, los quales nos son alcançados por la cuenta e estos maravedíes / se perdieron en vinos con otros dineros del dicho Ferrand Garçía, mi padre, a la qual dicha pérdida son tenidos / los bienes del dicho Ferrand Garçía, Ysabel Guyllén, su muger, segund esto está azuntado, declarando / por el libro de cuenta que tiene Roy Garçía, mi hermano, la qual debda es cierta e mando que todas / las debdas que fueron averyguadas que yo deuo que las paguen de mis bienes.

E confieso a / que estas son las debdas que a mi me deuen. Felipe Guyllén, escriuano público de Santlúcar de Barrame- / da, quarenta e vn escudo del conde de Flandes, que le enpresté en la villa de Brynias, de que tengo / vn alvalá fyrmado de su nombre. E deue más Juan Martínez de Vydes un terçío de valançuas / çient marauedíes. E mando que todas las debdas que me deuen que están escriptas de mi mano en vn / libro de cuenta que yo tengo, en las cobren de aquellas personas que el dicho libro se contiene. E si mismo que se cobren las cosas que tyene de mi encomienda e queda sigund que en el cuaderno lo hallasen, e estas son las mandas que yo mando.

Primeramente , mando mi ánima a Dios e a Santa Maria e a toda la corte celestial, e sy fynamiento deuya acaecer e pudieren ser traydo mi cuerpo, mando que entierren en la sepultura de Ferrand Garçía, mi padre, que es en Sant Françisco de aquí de Seuilla, e sy non pudiere ser traydo mi cuerpo, que me entierren en aquel lugar pudiere seguido mi cuerpo.

E mando que den por remembrança de la sepultura, çinco marauedíes. E mando quel día de mi enterramiento que troxeron mi cuerpo, que me digan las vegylas las órdenes de toda la vylla, asy omnes commo de mugeres, e que digan el día de mi enterramiento dos misas en la dicha orden e a los nueve días otras dos misas, e el cabo del anno, otras dos missas. E

mando que canten por ánima de Ferrand Garçia, mi padre e de Constanza Ferrandez, mi madre, dos treyntaryos de misas con sus ualidero e sus ofrendas, asy commo se deuen cantar, e que las canten en la dicha orden Fray Rodrigo de Alcalá e Fray Rodrigo de Sant Martin, frailes de la dicha orden.

(50v) ... / e es esta la cuenta de lo que Ferrand / Garçia lleuó consygo en Flandes, que partió de Seuilla / en el mes de agosto, hera de M CCC XC VI annos; e de lo que valió / el azeyte que de acá le enbiaron, commo se despendió en / cosas que acá envió e en otras cosas algunas hasta que fynó.

Primeramente lo reçibido; lleuó consygo quando de / aquí partió en el dicho tienpo con el azeyte e azogue el / Rey en otro de otro [sic] e en dyneros menudos XXI U e DC maravedies en / guysa que lo dexó en el tienpo desto, despendió el camino la / ida que estouo quatro meses en el vyaje III U C, asy fyncan XVIII / U DC maravedies que son en doblas moriscas a razón / de XXXII maravedies la dobla, quinientos e ochenta e VII doblas / e VII gruesos de Flandes. Estas doblas valían en este / tienpo en Flandes a veynte e VII gruesos e medio, e LXX III libras e doze sueldos e / vn estrellín e quatro mitas, e resçibyose más en Flandes / por uestes mientras Ferrand Garçia allá estouo, que le enbyó Ferrand / Garçia, su fijo, de aquí de Seuilla, çinquenta e IIII toneles e / vna pypa de azeyte con dos toneles de borras que auía / en ellos. E deste azeyte, lleuó consygo el dicho Ruy Garçia / en el mes de jullio, hera de M CCC XC IX annos, los treynta e / vn tonel en los quales ouo de mengua por gran corry- / miento que en ellos ouo en este tienpo allá en Flandes en las / naos e en los costales quando se descargaua. En que men- / guaron destes treynta e vno tonel de azeyte, los / XIII que entraron, los otros XVI quando los / vendieron, e montó lo que valieron estos LIII toneles e vna / pypa de azeyte, abatida la mengua que ouo como dicho / hes.

E otrosy, abatyda la mengua que ouo en los otros tono- / les de demás, e abatydos las costas que en todo se / hizo de flete e de carga e corretaje e otras / costas que montó, lo que valieron çiento XXVIII libras e syete / sueldos e II gruesos. E después que Ferrand Garçia fynó, vendio- / se la plata que allá estaua, que lleuó consygo por comprar / e algunas cosas que se auían conprado para traer al Rey, por / quanto Ferrand Garçia auía tomado algunos dineros que se pu- / sieron, e esto que valió la plata en su lugar, e vendiose / el tajador grande de plata e los dos tajadores pe- / quenos e dos escandiles (sic) e dos salseras e vn sale- / ro e dos cucharas e tres taças grandes, las dos que lleuó / Ferrand Garçia consygo e la otra que enbyó al dicho Ferrand Garçia Ysa- / bel Guillén, e la taçuela granujada; que pesó todo DC / marcos e vna honça de plata que va- / lió a X sueldos e X gruesos el marco, que montó IX libras e XV sueldos / e III gruesos. Asy montó todo lo que recibió en Flandes Ferrand / (51r) Garçia segund dicho es, CXC III libras e XV sueldos e VI gruesos / e vn estrellín e quatro

mitas. E esto es lo que Ferrand Garçia enbyó a Se- / uilla para coger el azeytuna e labrar el heredaz, e lo que costa- / ron algunas cosas que enbyó en el mes de setiembre, hera de M CCC XC VII annos. Enbyó Ferrand Garçia con Ruy Garçia, su fijo, vn / panno de Broçelas para el arçobispo de Toledo que costó seys / libras e quatro sueldos de gruesos; e este panno recibió en Se- / uilla Ferrand Garçia, su fijo, e enbyó al arçobispo e paso- / lo por reçibido de su padre e después pasolo por dado / al arçobispo; enbyó más con el dicho Ruy Garçia en estos / tiempos, pannos e reas para Garçiso Tello e vna pyeça de panno / para Alonso Ferrández, escriuano del conçejo, e los dieron los dineros en Se- / villa a Ferrand Garçia su fijo, para coger el azeytuna. E costaron / estas cosas en Flandes veynte e tres libras e syete / sueldos, ocho gruesos, e costaron en Seuilla pe- / sados Ysabel Guillén e Ferrand Garçia de Alonso Royz / mercador, en el anno de la hera de mil e CCC XC VII annos, para / lo que auían de menester para la hazyenda, IIII U ducados / e maravedies pagó por ellos Ferrand Garçia en Flandes a razón de / doblas moriscas, e montaron XVII libras e XVIII suel- / dos II gruesos e prestó más en Flandes a Juan Ferrández , mercador, / vezino de la pellegería, para que pagase en Seuilla IIII suel- / dos gruesos. Embyó de Flandes pannos, encomienda de / Xaymmez Pérez, mercador, de que dio el dicho Xaymmez Pérez aquí / en Seuilla a Ferrand Garçia su fijo, XVII libras, los quales pan- / nos costaron allá çinquenta e VIII libras e XI sueldos de / gruesos. En VI días de febrero, hera de M CCC XC IX annos enbió / en la nao de Diego Antón, encomienda de Juan Martínez, merca- / dor, vn fardel en que avía ocho moselgas de contra y de / que dio los dineros del Juan Martínez a Ferrand Garçia en Seuilla, / e este fardel costó quinze libras e XIX sueldos e X / gruesos en postrymero día de jullio, hera de M CCC XC / IX annos. Enbyó Ferrand Garçia a Ferrand Garçia su fijo en la nao de / Roy Gasodajo, dos balas de papalinas que fueron en- / comienda de Juan Martínez, mercador, para que las vendyese; e dio- / les los dineros dellos a Ferrand Garçia su fijo que costaron diez e syete / libras e IX sueldos gruesos en VIII días de agosto. Desta / dicha libra enbyó a Juan Martínez, mercador, encomienda seys / pieças de Brujas, e Juan Martínez dio los dineros a Ferrand Garçia en Se- / uilla e costaron allá en Flandes XV libras, VIII suel- / dos e VIII gruesos. Monta todo esto que Ferrand Garçia enbyó / a Seuilla que reçibió los dineros Ferrand Garçia su fijo e Ysabel / Guillén, çiento e çinquenta e VI libras e dos sueldos / e quatro gruesos. Esto es lo que costaron las cosas que / Ferrand Garçia enbió a Seuilla. En el mes de setiembre, hera de M CCC XC / VII annos enbió Ferrand Garçia con Ruy Garçia vna pyedra de / sepoltura para don Symuel el Levy, tesorero del Rey, / que le prometió quando le dio el quitamiento del pan, que costó / quatro libras e X sueldos gruesos este pellote e saya / e capyrote que enbyó con Ruy Garçia a Ysabel Guillén, / enbyado que enbió para Ferrand Garçia su fijo. E otrosy de / vestyr para Martín Ferrández su sobryno, e otrosy de vestyr a / Ruy

Garçia quando se auía de venir a Seuilla, / lo que le dio para esto del camino que montó todo quatro libras e / vn sueldo grueso, e costó la labor d'estanno e de cobre // (51v) e de fyerro que enbyó en vna pypa con Roy Garçia e con atruendos / que enbyó en la nao de Ruy Gonzalez, / que costó todo dos libras / e VI gruesos; e costó vn barryl d'estanno que enbyó / en la pypa de los atruendos. E otrosy, que enbyó en / la pypa de las arrouas que costaron estos dos Barryles / X sueldos gruesos que costaron çinco / arrouas de cobre para los molinos de Santyllán en / tres terrazos, e tres medias de cobre para medyr vyno, / e vn enbudo grande para enbestyr vyno en toneles, / e doze candyles de cobre e tres sáuanas e tres enbudos de cobre e seys enbudillos de madera e vna cal- / dereta de latón, e vn paylón para enbasar azeyte en / los molinos, e quatro azarcones de latón. E costó todo tres / libras e XV sueldos e dos gruesos. E costó vn fogarín / de fierro que enbió en XXVI rajas que enbió en la / nao de Juan Branno en la hera de M CCC XC VIII annos diez / e VIII artesyllas e seys palaspies para vallada- / res, que costó todo dos libras e V sueldos e XI gruesos. / Enbyó en la nao de Roy Gasodajo en el mes de jullio / hera de mil e CCC XC IX annos, vn molino para moler / con su aparejo con dos pyedras para pan, las pyedras e vn relox para que con que muelan, que costó todo V libras e / X sueldos gruesos. E costó vna carreta que enbyó en / esta nao de Roy Gasodajo que es para acarrear azeytuna, que cos- / tó con su aparejo XIII sueldos e quinze gruesos. / E costó en Brujas vna cama para Ferrand Garçia quando allá / fueron con çedra, colcha e sáuanas en todo el tienpo que / allá estouo, que costó III libras e X sueldos gruesos. / Destos valió quando se vendió después que fynó vna libra / e X sueldos gruesos; asy que menoscabo en ello en quatro annos / que la touo con sáuanas que se ronpyeron. Dos libras de / gruesos costaron dos pares de manteles, / seys sueldos gruesos harmas que compró Ferrand Garçia, memadas e otras suyas adobaron tres libras e / XII sueldos e VII gruesos. E después valieron todas / estas harmas quando fynó, dos libras asy que per- / dio en ellas vna libra e XII sueldos. E syete suel- / dos costaron dos collares de cueros para las besty- / as, para moler el azeytuna vn sueldo e seys grue- / sos e dos ardidas de madero para asentar, e tres pan- / nos pyntados para Juana Enparedada ocho sueldos. / E quatro gruesos costaron dos pares de candelas de çera / para escreuir las coje de rascón seys gruesas de fye- / rro e dos baçines hondos e vna sartén, costó quatro suel- / dos. E diez gruesos costaron VII canastyllas de / verga e dos morteros de verga enpegados en trasegar el / vyno tres sueldos e XV gruesos. E costaron dos gra- / valetes con sus vaynas e vno gordo e dos barriles de / cuero, III sueldos e seys gruesos. Quatro maderos con / sus sortyjas de fyerro e sus tyraderas de fyerro para / los perlangales de los moxynes de Santillán, / costaron V sueldos. E VII gruesos costó VI tajardorsylos // (52r) d'estanno para allá. E tres candeleros de alatón e tres baçi- / nes blancos e dos aguamaniles ochavados XVI sue- / ldos XVIII gruesos. E costaron vn enbudo de cabrio

para / lavar toneles e vna bujeta de madera, asy como / alcanzya e vna lanternilla e vna palanca de fyerro / res sueldos. E III gruesos costaron dos rallo e vna ma- / llera de cuero e vn bavque [sic] en manera de romana. Seys suel- / dos e quatro gruesos costaron sesenta e VI piedras con / sus lanchas para ençima de las fyniestras de las vi- / dryeras e para las puertas mayores con los pycos, aquí que / vynieron çinco sueldos, e VII gruesos costaron cha- / pas de fierro e quiçios para puertas mayores e menores / e tres martyllos, todos de fierro, e fierros para porra en / la pared para atar las bestias, e tres garavatos de fyerro / para estar en las asas de las lanternas en la pared, que pe- / só todo dos quintales e noventa libras costaron vna / libra. E tres sueldos gruesos costó vn madero enta- / llado para colgar tomajones para linyar las manos. / Diez sueldos gruesos costaron dos pares d' estryberas / françesas e más dos pares d' espuelas, las vnas grandes guarneçidas / de seda doradas e las otras d' estanno DC XVI sueldos. XIII / gruesos costó dos lánparas pequennas de cobre para / lanternillas de vydro e tres baxetas de boj e para te- / ner espeçias. Un sueldo e III gruesos costó dos ar- / mellas con sus sortyjas e dos ferros grandes e çin- / co ferros pequennos con todos sus aparejos e quatro / escoplos e vn fyerro para calafetear toneles. XVI suel- / dos de gruesos costaron tres crynes de fyerro con sus / clavos redondos e tres armellas para ellos. Seys / gruesos costaron IIII lanternillas para estudiantes / e nueue vasos de vidrio. Dos sueldos e / vn grueso fyzose de costa en la dolença de Ferrand / Garçia que estouo doliente fasta dos meses, de la / qual dolença fynó e fyzose de costas en melezynas / e enguentos e en axoropes e trusteles e acuaryos / con lo que dio a fysycos que del curavan en todo este tienpo, / e con lo que se dio al cura de Santa María que vyno a / comulgar, quatro libras e VI gruesos.

E despondió Roy Garçia / después que su padre fynó fasta que se vyno a Seui- / lla e troxo al Rey lo que allí estaua suyo del azoge que / hera vendido con la costa que fyzo en el camino que llegó / a Seuilla ençima dese, hera de M CCCC annos; quatro libras / de gruesos monta todo lo que Ferrand Garçia enbió a Seuilla / que Ferrand Garçia su hijo e Ysabel Guillén reçibieron los dineros. /

E otrosy lo que costaron e otras cosas que enbiaron aquí / a Seuilla segund está aquí por menudo. Çiento e / XC e VIII libras e XVI sueldos e honze gruesos mon- / ta lo que Ferrand Garçia, que Dios perdone, lleuó con sygo en Flan- / des en dineros e en plata.

E otrosy lo que valieron los aze- / ytes que después le enbiaron que monta todo segund esta cuenta / está escrito CXC IIII libras e XV sueldos e diez gruesos / e XII mitas. E monta lo quél dicho Ferrand Garçia enbió a Seuilla / en la manera que dicha es, CXC VIII libras e XVI sueldos e XI / gruesos. Asy monta lo que enbió a Seuilla que lo que lleuó // (52v) cosygo e le enbiaron después segund dicho es quatro libras / e vn sueldo e quatro gruesos e doze mitas.

E todas es- /tas cosas que en esta cuenta están escriptas e vynieron / de Flandes se partyeron en esta dicha partyción, e ca- / da vno tomó su parte segund le copó por su suerte en / la manera que dicha es.

(53r) ... E reçibió Ferrand Garçia en Seuilla por cartas e mandado de su padre / que enbiaua a mandar que le diese de lo quél enbiaua de Flandes de Alonso Royz, mercader, CC XX I blancas, e de Roy Garçia, / su fijo quando vino de Flandes de pannos que troxo a Gonzalo Gutierrez e Alonso Ferrández, escriuano del conséjo. Que monta / todo seys mil e DCCC XC III e medio. E reçibió de Juan Ferrández de la pellegeria, LX blancas e más de vn tanno, que enbió / al arzobispo de Toledo, que costó M DCCC LX VI e medio. Y estos maravedies puso Ferrand Garçia por reçibo e despendioles, e más / reçibió que le dieron Juan González e Jaymez, mercaderes, XVII mil blancas, e más que le dio Juan Martínez, mercader, en tres vezes XIII M DCC LX VI blancas. / E reçibió más de Ferrand Garçia, que le dexó en remenbrança su padre quél devía, que avía quedado por pagar de lo que le auía dado / por las cosas que dél auían conprado II U DL XX V blancas.

(53v) ... / e ouo asyamiento en Santillán e en Pilas e en Robayna en el anno de la era de M CCC XC VII / annos, y se començó a coger en el mes de octubre desta era e se acabó de coger e demandaron syguiente; ouo en Santyllán / DCCC XL e quatro tarea e ouo en Robayna CC II tareas e ouo en Pilas XC III tareas, asy / fueron en todos estas tareas M C XXX IX tarea en que ouo de azeyte después de abatyr, que se dio por dichos a órdenes e lo que se quemó e despendió en Seuilla en dos / annos, que montó todo VI quintales e VII arrouas, asy fyncó que se traxo a Seuilla M C LXX quintales e V arrouas. / Deste dicho azeyte que se traxo a Seuilla se pagó el diezmo dello, que montó todo C XVII quintales e media a- / rroua, asy fyncan mil e çinquenta e tres quintales e medio de azeyte, e este azeyte se vendió e despendió en esta manera. Vendiose D XC VIII quintales e I arrova, e cargose para en Flandes, que enbió a mandar Ferrand Garçia / que se cargase LV toneles e vna pypa de azeyte, e los dos toneles dellos eran de fondones e tuvieron / esos toneles a VIII quintales e media arrova e cada vno que monta CCCC XL VI quintales e VIII arrouas, e diese catorze / por enmienda de azeyte que se bendía sauado del almazén dos quintales, e ouo demora en el / almazén deste azeyte que echó alguna que se salió de las tynajas, que fue todo / seys quintales e V arrouas e media que ouo en este anno. / E recibió Ferrand Garçia de los D XC VIII quintales e vna arrova e media de azeyte que vendió abatydo el medio e / las medidas, XXXIX U XL IX e IIII dineros...//

(59v) ... en el mes de junio era de M CCCC I annos, / vendió Roy Garçia el tajador grande de plata e los dos / tajadores pequennos, e dos

salseretas e la ferradilla, / e el salero, e pesó todo XIIIII marcos e VI onças e media. / E valió todo uno con otro a CLX el marco, que montó / II U CC LXX blancas , e pesó la sevilla de plata que valió a / C LXX V blancas el marco. Esto compró la dicha Ysabel Garçía que montó D XL VII blancas e media, e esta plata era la que Ferrand Garçía // **(6or)** enpennaua a Alonso López por II U blancas, los quales II U blancas se dieron a la dicha Ysabel Garçía, asy que finca que se rebçibió desta plata pagados los dichos / II U DCCC XVI blancas e medio. E valieron algunos pannos que se vendieron de los mejores que fueron de Ferrand Garçía, que Dios perdone, los que se / pudieron vender, que algunos de los más viejos se dio por dichos / e valieron los que se vendieron DCC LV blancas del vyno que se vendió, / de lo que se cojó en el anno de la era de M CCCC annos, que montó segund / que está por menudo III U XXIII blancas VI dineros e valió el vino que se / vendió de lo que se cojó el anno de la era de M CCCC I annos, que / valió segund está por menudo, M CC XL II blancas I dineros...//